

УДК 657.6:336

Мулик Я.І.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри аудиту та державного контролю
Вінницького національного аграрного університету

Домбровська В.В.

студентка факультету «Облік і аудит»
Вінницького національного аграрного університету

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

INTERNAL CONTROL OF THE ENTERPRISE'S FINANCIAL SECURITY

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сутність внутрішньогосподарського контролю та фінансової безпеки підприємства. Досліджено систему внутрішньогосподарського контролю, яка включає в себе різні завдання, методики і процедури. Наведено елементи методу контролю. Охарактеризовано порядок здійснення внутрішньогосподарського контролю фінансової безпеки підприємства.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, внутрішньогосподарський контроль, платоспроможність, метод внутрішньогосподарського контролю.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены сущность внутривозможностного контроля и финансовой безопасности предприятия. Исследована система внутривозможностного контроля, которая включает в себя различные задачи, методики и процедуры. Приведены элементы метода контроля. Охарактеризованы порядок осуществления внутривозможностного контроля финансовой безопасности предприятия.

Ключевые слова: финансовая безопасность предприятия, внутривозможностный контроль, платежеспособность, метод внутривозможностного контроля.

ANNOTATION

The essence of the internal control and the enterprise's financial security are examined. The system of internal control, which includes different tasks, methodologies and procedures is investigated. The elements of the control method are adduced. The order of carrying out internal control of the enterprise's financial security is characterized.

Keywords: the enterprise's financial security, internal control, paying capacity, the method of internal control.

Постановка проблеми. У сучасних умовах нестабільності успішний розвиток та функціонування будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності значною мірою залежить від надійної, якісної та ґрунтовної системи фінансової безпеки підприємства. Фінансова безпека підприємства є комплексним поняттям і пов'язана не лише зі внутрішнім станом самого підприємства, а й із впливом зовнішнього середовища, з його суб'єктами, з якими підприємство вступає у взаємозв'язки. У цьому плані фінансова безпека відображає узгодженість, збалансованість інтересів підприємства та інтересів суб'єктів зовнішнього середовища. З цих позицій фінансова безпека підприємства може розглядатися як практичне втілення положень теорії ресурсної взаємозалежності, відповідно до якої в своїй діяльності підприємство повинно брати до уваги не лише свої, а й різноманітні інтереси парт-

нерів та конкурентів. Виходячи з вищесказаного, є нагальна потреба у вивченні та розвитку питання внутрішньогосподарського контролю фінансової безпеки. Адже внутрішньогосподарський контроль є важливим механізмом управління сільськогосподарських підприємств, який своєчасно забезпечує інформацією всі рівні керівництва, що дозволяє контролювати виконання господарських планів і завдань, а також раціонально використовувати матеріальні, трудові та фінансові ресурси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень та публікацій дає змогу визначити, що більшість науковців розглядають фінансову безпеку через характеристики фінансового стану підприємства. Основними з них є К.С. Горячева [1], О. Кириченко [2], Л.С. Мартюшева [3], М.О. Мікуліна [4], І.А. Бланк [5], В.В. Шелест [6], Я.І. Мулик [7]. Слід зауважити, що всі науковці вивчають фінансову безпеку підприємства як функціональну складову частину його економічної безпеки.

Вивчають фінансову безпеку як стан ефективного використання ресурсів, стан захисту підприємства від небезпеки такі вчені, як О.І. Барановський [8], В.М. Геєць [9], О.М. Марченко [10], О.Б. Петрина [11], О. Кириченко [2].

Значний внесок у розвиток теоретичних і практичних аспектів функціонування й удосконалення внутрішньогосподарського контролю зробили українські вчені: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, П.І. Гайдуцький, С.Ф. Голов, Л.В. Гуцаленко, З.В. Гуцайлук, В.А. Дерій, Н.І. Дорош, І.П. Кузик, В.Ф. Максимова, В.М. Мурашко, Л.В. Нападовська, В.С. Рудницький, П.Т. Саблук, В.В. Сопко, Л.В. Сухарева, Н.М. Ткаченко, Б.Ф. Усач, М.Г. Чумаченко, Л.С. Шатковська, В.О. Шевчук та ін.

Дослідження окремих питань внутрішньогосподарського контролю здійснили зарубіжні науковці: В.Д. Андреев, Э.А. Аренс, І.А. Белобжецький, В.В. Бурцев, Дж.К. Лоббек, Т.Д. Попова, М.І. Протасов, Дж.К. Робертсон, В.П. Суйц, Дж. Фостер, Ч.Т. Хорнгрен, Л.А. Шмельцер, С.О. Шохін та ін.

Метою статті є дослідження системи внутрішньогосподарського контролю фінансової безпеки підприємства, оцінка прибутковості його діяльності як загального вираження ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, присвячених питанням внутрішньогосподарського контролю суб'єктів господарювання, практично відсутні розробки щодо формування системи внутрішньогосподарського контролю фінансової безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Внутрішньогосподарський контроль з позиції практики є одним із найважливіших важелів, за допомогою якого здійснюється вплив на господарську діяльність підприємства, що являє собою систему безупинного спостереження за ефективністю використання майна підприємства, законністю і доцільністю господарських операцій і процесів, збереженням грошових коштів і матеріальних цінностей. Водночас внутрішньогосподарський контроль є складовою частиною ринкового механізму, одним із прийомів перевірки виконання прийнятих рішень та найважливішою функцією управління економікою.

Трактування поняття «внутрішньогосподарський контроль» різними вченими, що розкриває сутність поняття, наведено у табл. 1.

Підсумовуючи цю таблицю, можна дійти висновку, що внутрішньогосподарський контроль – це вид економічного контролю власника,

що являє собою законність і доцільність господарських операцій, а також призначений для виконання, прийняття управлінських рішень.

Внутрішньогосподарський контроль наявний на кожному підприємстві, проте компетентність його забезпечується не завжди. Так, невеликі підприємства найчастіше не мають достатнього штату, матеріальних ресурсів та відповідного рівня знань управлінського персоналу для організації необхідної системи внутрішньогосподарського контролю. Великі підприємства, навіть володіючи достатньою базою, можуть бути погано керовані, як наслідок, досить великі засоби, витрачені на організацію контролю, не дадуть бажаних результатів [14, с. 536].

Кожне підприємство має певні вимоги до системи внутрішньогосподарського контролю, які містять характеристики контролю на рівні всього підприємства та специфічні види внутрішньогосподарського контролю.

Цілями організації системи внутрішньогосподарського контролю на підприємстві є:

- здійснення впорядкованої та ефективної діяльності підприємства;
- забезпечення дотримання політики керівництва кожним працівником підприємства;
- забезпечення збереження майна підприємства тощо [18, с. 35].

Для досягнення підприємством поставлених цілей необхідною умовою є забезпечення керівництвом такої системи внутрішньогосподарського контролю, яка б мала змогу виконати такі завдання, як:

1. Включення у фінансову звітність належної, правильно визначеної та класифікованої

Таблиця 1

Визначення поняття «внутрішньогосподарський контроль»

Автор (джерело)	Визначення
1	2
Л.М. Крамаровський [12]	під внутрішньогосподарським контролем розуміє контроль, здійснюваний первинними ланками галузі за економічною та соціальною діяльністю своїх виробничих одиниць, цехів, служб та інших внутрішніх структурних підрозділів
В.Д. Андреев [13]	внутрішньогосподарський контроль – це система контрольних процедур, план організації і методи управління об'єктом з метою ефективного проведення бізнесу, захисту активів, усунення помилок, охайності облікових перевірок та своєчасного надання фінансової інформації
Т.В. Фоміна [14]	внутрішньогосподарський контроль – це функція управління, що являє собою процес постійного впливу на об'єкти через відстеження відхилень та корекцію управлінських рішень задля приведення фактичного стану об'єктів до бажаного, що є головною ціллю внутрішньогосподарського контролю
В.Г. Жила [15]	внутрішньогосподарський контроль – це контроль за діяльністю внутрішньо-виробничих формувань, що здійснюється на підприємствах, в організаціях і фірмах їх керівниками та спеціалістами, а також штатними контролерами-ревізорами
Б.Ф. Усач [16]	внутрішньогосподарський контроль – контроль, що здійснюється власниками, бухгалтерськими, фінансовими та іншими функціональними службами підприємств
Г.Н. Дудукалова [17]	внутрішньогосподарський контроль спрямований на господарську безпеку підприємницької сфери, він являє собою поєднання економічних і правових умов, які забезпечують стає здійснення фактів господарського життя в тривалій перспективі законними та ефективними методами

Джерело: узагальнено авторами на основі [12, 13, 14, 15, 16, 17]

інформації, яка повинна бути достовірно оцінена та зареєстрована.

2. Об'єктивне подання інформації, яка міститься у фінансовій звітності по підприємству загалом.

3. Формування первинної документації, її аналіз і рознесення за рахунками для уникнення фальсифікації; контроль за правильністю та ефективністю використання коштів підприємства.

4. Виявлення відхилень від планів, їх аналіз та відповідальність працівників, які привели до цього.

5. Подання внутрішньої звітності особам, уповноваженим приймати управлінські рішення, для її оптимального використання [18, с. 42].

Перевірка фінансової безпеки підприємства починається з визначення платоспроможності підприємства. Перевіряючому слід мати на увазі, що до платоспроможного належить підприємство, у якого сума поточних активів (матеріальні запаси, грошові кошти, дебіторська заборгованість за реалізовану продукцію, виконані роботи і послуги) перевищує поточні зобов'язання або дорівнює їм (кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги та за розрахунками з бюджетом, з позабюджетних платежів, страхування тощо). Оцінка платоспроможності здійснюється на підставі структурних аналітичних групувань показників балансу на початок року та кінець звітних кварталів і застосування прийомів аналізу обсягів платіжних зобов'язань та поточних активів. Виявлені факти перевищення першочергових платіжних зобов'язань над платіжними засобами свідчать про напруженість фінансового

стану ревізованого підприємства. Важливим показником платоспроможності підприємства є рівень ліквідності [8, с. 338].

Платоспроможність підприємства – це можливість у практичній ситуації, що склалася, погасити всі свої зобов'язання перед кредиторами (банкками, бюджетом, постачальниками тощо).

Сучасна система внутрішньогосподарського контролю включає в себе сукупність методик і процедур, що дозволяють перевіряти правильність і обґрунтованість формування, розподілу і використанні грошових фондів і накопичень господарюючих суб'єктів, а також органи, що здійснюють цей контроль (рис. 1) [19, с. 60].

Важливе значення має і внутрішньогосподарський контроль, здійснюваний працівниками фінансово-бухгалтерських служб самих підприємств, установ і організацій. Особлива роль при цьому відводиться головному (старшому) бухгалтеру. Він зобов'язаний забезпечити контроль і належний облік усіх фінансово-господарських операцій свого підприємства, щоб виключити будь-яку можливість утворення нестач, розтрат, розкрадань, незаконного і нецільового використання грошових коштів і матеріальних цінностей. Головний бухгалтер несе відповідальність (разом з іншими посадовими особами) за повноту обчислення і своєчасність внесення до бюджету належних сум податку. Для виконання своїх функцій він наділений досить широкими правами і повноваженнями [20, с. 888].

Внутрішньогосподарський контроль є основним джерелом забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства, яка розробляється власником та спрямована на забезпечення дотримання законності й економічної доцільності здійснення операцій; збереження

Рис. 1. Здійснення внутрішньогосподарської фінансової безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором

майна; попередження, виявлення і виправлення суттєвих помилок та викривлень інформації; належне формування облікових даних та фінансової звітності [18, с. 37].

Організація внутрішньогосподарського контролю покладається на керівника підприємства. За результатами контрольних перевірок керівництво підприємства приймає рішення щодо усунення причин, які негативно впливають на фінансову безпеку підприємства. У здійсненні внутрішньогосподарського контролю на підприємствах провідну роль відіграє бухгалтерська служба, зокрема головний бухгалтер. Згідно з нормативними документами, головний бухгалтер підприємства аграрного сектору

разом з керівниками відповідних підрозділів і служб зобов'язаний контролювати:

- рух товарно-матеріальних цінностей;
- витрати коштів на оплату праці;
- додержання фінансової і платіжної дисципліни;
- законність списання нестач;
- здійснення інвентаризації;
- стягнення у встановлені терміни дебіторської заборгованості й погашення кредиторської [18, с. 40].

Методи внутрішньогосподарського контролю – це сукупність прийомів та способів, за допомогою яких вивчається діяльність підприємств і організацій (рис. 2).

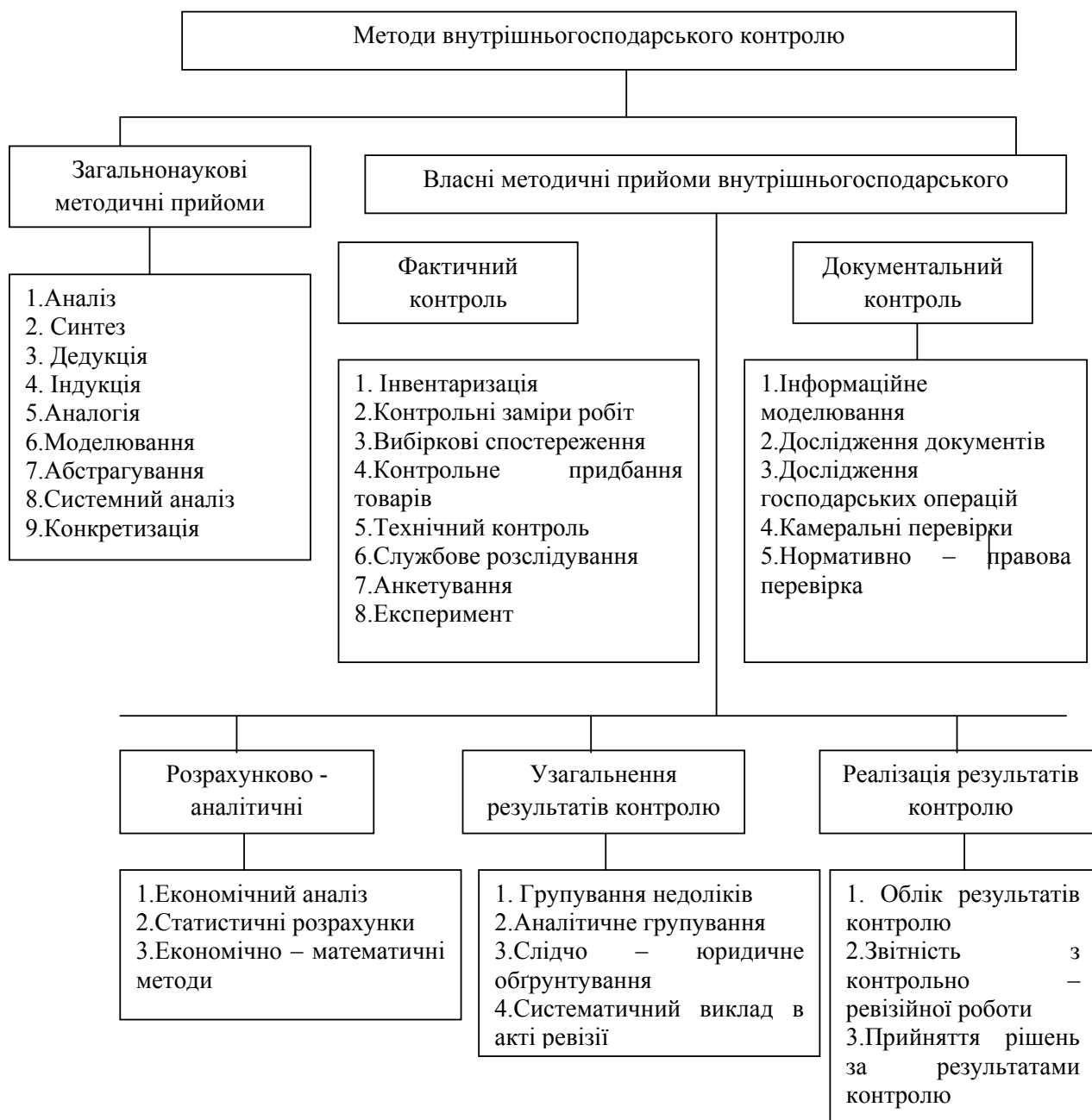

Рис. 2. Елементи методу внутрішньогосподарського контролю

Джерело: сформовано автором М.Т. Білухою [20, с. 888]

Системою внутрішнього контролю є політика і процедури внутрішнього контролю, прийняті управлінським персоналом суб'єкта господарювання з метою забезпечення правильного та ефективного ведення внутрішньогосподарської діяльності та фінансової безпеки, збереження активів, запобігання шахрайству та помилкам, а також виявлення їх, забезпечення точності і повноти облікових записів, своєчасної підготовки достовірної фінансової інформації [21, с. 832].

Внутрішньогосподарський контроль у процесі функціонування сформував свій метод, який характеризується використанням загальнонаукових та власних (специфічних) методичних прийомів контролю.

Висновок. Отже, внутрішньогосподарський контроль фінансової безпеки підприємства – це процес збирання незалежним працівником достовірної інформації про об'єкт дослідження (про фінансову безпеку підприємства) з метою оцінки його відповідності визначеним критеріям і надання компетентного висновку зацікавленим користувачам.

Контроль фінансової безпеки підприємства становить інтерес для широкого кола суб'єктів ринку, а точніше, для підприємств, які хочуть отримати об'єктивну оцінку фінансової безпеки своєї діяльності і розробити план певних дій щодо поліпшення ефективності діяльності підприємства; інвесторів, зацікавлених в ефективності та рентабельності об'єктів інвестування; кредиторів і постачальників, які бажають впевнитися у платоспроможності підприємства; партнерів по бізнесу, які прагнуть встановити з підприємством стабільні та надійні ділові відносини.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Горячева К.С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки // Економіст. 2003. № 8. С. 96–103.
2. Кириченко О. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства / О. Кириченко, Ю. Кім // Економіка та держава. 2009. № 1. С. 15–18.
3. Мартюшева Л.С. Фінансова безпека підприємства / Л.С. Мартюшева, Т. Е. Петровська, Н. І. Трихліб // Комунальне господарство городів: наук.-техн. сб. Вып. 71. Серия: Экономические науки. К. «Техника», 2006. С. 235–238.
4. Мікуліна М.О. Фінансова безпека розвитку сільськогосподарських формувань / М.О. Мікуліна, Ю.В. Скрипник // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит» 2007. № 2. С. 13–137.
5. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. 784 с.
6. Шелест В.В. Управління фінансовою безпекою довірного товариства / В.В. Шелест // Актуальні проблеми економіки. 2009. № 3. С. 181–184.
7. Мулик Я.І. Сутність поняття «фінансова безпека підприємства»: систематизація наукових поглядів / Я.І. Мулик // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. / Серія: Економічні науки. Вінниця: ВНАУ, 2013. Випуск 3 (80). С. 195–207 (0,84 друк. арк.) (включено до РИНЦ, Index Copernicus).
8. Барановський О.І. Фінансова безпека: [монографія] / Інститут економічного прогнозування / О.І. Барановський. К.: Фенікс, 1999. 338.
9. Концепція економічної безпеки України Ін – т, екон. Прогнозування / кер. проекту В.М. Геєць. К. Вид-во «Логос», 1999. 56 с.
10. Марченко О.М. / Аналіз зовнішнього середовища в системі управління фінансовою безпекою підприємства / О.М. Марченко // Вісник Львівського університету. Сер.: Економічна. 2004. Вип.33. С. 370–379.
11. Петрина О.Б. Теоретичні аспекти поняття «фінансова безпека підприємства» та його складових елементів / О.Б. Петрина // Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького, 2010. Т. 12, № 3 (45), ч. 5. С. 214–223.
12. Крамаровский Л.М. Ревизия и контроль / Л.М. Крамаровский. М.: Финансы, 1970. 312 с.
13. Андреев В.Д. Практический аудит (справочное пособие) / В.Д. Андреев. М.: Экономика, 1994. 366 с.
14. Фоміна Т.В. Місце та роль внутрішнього аудиту в системі внутрішньогосподарського контролю / Т.В. Фоміна // Вісник Львівської комерційної академії. 2004. Випуск 16. 536 с. С. 441–447.
15. Жила В.Г. Ревизия и аудит / В.Г. Жила. К.: МАУП, 1998. 96 с.
16. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія: підручник / Б. Ф. Усач. К.: Знання, 2007. 263 с.
17. Дудукалова Г.Н. Концептуальные основы внутрихозяйственного контроля экономических субъектов / Г.Н. Дудукалова // Аудит и финансовый анализ. 2010. № 5. С. 198–201.
18. Зубчик С.М. Організація і методика внутрішньогосподарського контролю / С.М. Зубчик // Учет. Экономика. Менеджмент. Проблемы и перспективы развития экономической науки и образования в условиях европейской интеграции: [моногр.]; [кол. Автором под ред. С. Башевой, И. Садовской]. Луцк, 2015. С. 35–44.
19. Внутрішньогосподарський контроль. Конспект лекцій для студентів спеціалізації «Контроль і ревізія» спеціальності 8.050106 денної форм навчання / Укл. Дікань Л. В., Шульга Н. М. Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. 60 с. (Укр. мов.)
20. Білуха М.Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит: підручник / Білуха М.Т., Микитенко Т.В. – К.: Українська академія оригінальних ідей. 2005. 888 с.
21. Господарський кодекс України: Науково-практичний коментар / О.І. Харитонова, Є.О. Харитонов, В.М. Косак та ін.; за заг. ред. О.І. Харитонової. Х.: Одиссей, 2007. 832 с.